

УДК 342.9:351.74

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.25.24>**Біленець Д.А.***к.ю.н., доцент,**доцент кафедри цивільного, господарського права**та приватно-правових дисциплін**Чернівецький навчально-науковий юридичний інститут**Національного університету «Одеська юридична академія»***Марчук В.В.***доктор філософії (PhD),**доцент кафедри міжнародної та кримінальної юстиції,**директор**Чернівецький навчально-науковий юридичний інститут**Національного університету «Одеська юридична академія»***Кольба В.Г.***директор,**Чернівецький фаховий коледж**Київського університету інтелектуальної власності та права*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Актуальність теми дослідження. Сучасні виклики безпекового середовища, спричинені широкомасштабною збройною агресією проти України, радикально змінили пріоритети функціонування державного апарату, зокрема правоохоронної системи. В умовах воєнного стану саме ефективність адміністративно-правових механізмів забезпечення внутрішньої безпеки, захисту публічного порядку та боротьби з криміногенними загрозами стала визначальним чинником стабільності суспільства.

Незважаючи на численні реформи останніх років, правоохоронна система України досі залишається недостатньо адаптованою до кризових обставин, що виявляється в неузгодженості міжвідомчих дій, нормативній фрагментарності та надмірній централізації управлінських рішень. У таких умовах постає необхідність перегляду існуючих адміністративно-правових інструментів коорди-

нації діяльності органів Національної поліції, Служби безпеки України, прокуратури, ДБР та інших інституцій, залучених до реалізації правоохоронної функції держави.

Аналіз досліджень. Правову природу правоохоронної діяльності та її адміністративно-правового забезпечення вивчали Ю. Голодник, Д. Морквін, С. Братель, В. Терехов, Ю. Кошурніков, О. Яра, О. Світличний. У їх працях окреслюється понятійна база адміністративно-правового механізму, визначаються основні напрями впливу держави на правоохоронну систему, аналізуються особливості організаційного, нормативного та процедурного забезпечення діяльності відповідних суб'єктів. Значну увагу приділено взаємозв'язку між публічним управлінням і правопорядком, місцю поліції, СБУ, прокуратури, ДБР та інших органів у системі адміністративного контролю за безпековими процесами.

Наявна доктрина зосереджується переважно на загальнотеоретичних питаннях адміністративно-правового регулювання правоохоронної діяльності, однак практичний аспект реалізації таких механізмів у надзвичайних умовах, зокрема під час воєнного стану, залишається фрагментарно висвітленим. Слабо дослідженими залишаються питання міжвідомчої координації, цифрової взаємодії, інституційної відповідальності суб'єктів, нормативної розбалансованості між ключовими законами. Нестача узгоджених механізмів адміністрування в межах правоохоронної системи створює прогалину, що вимагає переосмислення функціонального призначення адміністративного права як інтеграційного інструменту у сфері безпеки.

Метою статті є комплексний аналіз адміністративно-правових механізмів функціонування правоохоронної системи України з урахуванням структури, нормативної природи та викликів, що постають в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови. У центрі уваги - суб'єкти адміністративного впливу, нормативні акти, функціональні процедури, проблеми реалізації координації, контролю та підзвітності правоохоронних органів у межах публічного адміністрування.

Основний текст. У сучасному адміністративному праві категорія «адміністративно-правовий механізм» посідає важливе місце в структурі регуляторних інструментів публічного управління. Вона є ключовою для опису організаційно-правових засобів, що використовуються для реалізації владних повноважень у чутливих сферах, таких як національна безпека, правопорядок і забезпечення громадської безпеки. Адміністративно-правовий механізм у сфері правоохоронної діяльності має виражену спеціалізацію, яка проявляється як у правовій формі, так і в суб'єктному складі.

В юридичній науці підкреслюється, що «адміністративно-правовий механізм діяльності правоохоронних органів включає загальні теоретичні аспекти аналізованих вище право-

вих механізмів, який має і свої особливості, що відрізняє його від суміжних правових категорій» [3, с.129]. У цьому контексті поняття механізму не зводиться виключно до сукупності правових норм - воно охоплює широку систему процедур, форм, методів і засобів адміністративного впливу.

Однією з важливих теоретичних засад функціонування таких механізмів є положення, що «категорія «адміністративно-правовий механізм» є галузевим відгалуженням класичного правового механізму» [4, с.43]. Це означає, що адміністративно-правовий механізм має власну внутрішню логіку дії, але при цьому вписується у загальну систему юридичних засобів, притаманних праву як такому.

З погляду структури, «механізм адміністративно-правового регулювання охоплює адміністративно-правові засоби. Адміністративно-правове регулювання правоохоронної сфери включає регулювання суспільних відносин у судовій системі, органах поліції, прокуратурі та інших органах, які складають правоохоронну сферу. Адміністративно-правове регулювання правоохоронної сфери передбачає застосування адміністративного впливу» [2, с.93]. Отже, регулювання в цій сфері має комплексний характер, охоплюючи превентивні, контрольні та охоронні інструменти, застосовувані до суб'єктів правоохоронної діяльності.

Базову дефініцію категорії пропонує Безпало О.: «адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави - це система взаємопов'язаних та взаємозалежних адміністративно-правових засобів, за допомогою яких уповноважені на те суб'єкти здійснюють цілеспрямований вплив на відносини, що виникають у процесі реалізації правоохоронної функції держави» [1, с.49]. Це визначення відображає не лише складові механізму, але й його функціональну спрямованість - на безпосередню реалізацію правоохоронної функції держави у конкретних правовідносинах.

Варто погодитися і з думкою, що «неоднорідність правоохоронної діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання безпосередньо впливає на її зміст та визначення різновидів» [5, с.37]. Це означає, що жодна уніфікована модель механізму не може бути застосована однаково до всіх складових правоохоронної системи - кожен орган потребує адаптованого адміністративно-правового регулювання.

Адміністративно-правовий механізм у сфері правоохоронної діяльності постає як структурована система юридичних засобів, що поєднують регуляторну, виконавчу, контрольну і примусову складові. Його особливість - у здатності до функціональної адаптації відповідно до специфіки діяльності того чи іншого правоохоронного органу, а також у чіткому підпорядкуванні цілям забезпечення публічного порядку, безпеки та законності.

Функціонування правоохоронної системи України у 2022–2025 роках відбувається в умовах глибокої безпекової кризи, зумовленої широкомасштабною збройною агресією Російської Федерації. У цих умовах адміністративно-правові механізми були змушені виконувати функції не лише регуляторного, а й стабілізуючого інструменту, здатного оперативно реагувати на загрози внутрішнього порядку, прав і свобод громадян.

Як слушно зауважено у науковій літературі, «у зв'язку з воєнними діями на території нашої держави, введенням режиму воєнного стану, діяльність правоохоронних органів зазнала суттєвих змін, проте, закінчиться і ця війна, перестане діяти режим воєнного стану, на потребі дня будуть стояти нові виклики перед правоохоронними органами у післявоєнній розбудові нашої держави» [9, с.566].

У цих умовах ключовою проблемою постає відсутність системної міжвідомчої координації, яка б охоплювала поліцію, СБУ, прокуратуру, ДБР, ДПСУ та інші суб'єкти. Зокрема, незважаючи на те, що згідно з ЗУ «Про Службу безпеки України» основними завданнями СБУ є охорона державної безпеки, кон-

трозвідувальна діяльність, захист державної таємниці і боротьба з тероризмом, у практиці правоохоронної взаємодії не розроблено чітких адміністративно-правових алгоритмів координації між СБУ та іншими органами [8].

Закон України «Про Національну поліцію» визначає, що поліція «забезпечує публічну безпеку і порядок», «протидіє злочинності», «надає допомогу у межах своєї компетенції», але на рівні адміністративного забезпечення залишаються нерозв'язаними питання оперативного інформаційного обміну та стандартизованих процедур реагування [6].

Додатковим чинником викликає складність суб'єктної системи. За наявною оцінкою, «в сучасній Україні правоохоронні функції наділені понад тридцятьма органами. Відповідно до наявних наукових розробок, цей вид державної діяльності має низку істотних особливостей» [11, с.478]. Цей факт прямо пов'язаний із фрагментарністю законодавчого забезпечення-нормативні акти, що регулюють функції різних правоохоронних органів, розроблені у різні періоди, часто не узгоджені за термінами, процедурами та навіть базовими дефініціями. Також варто враховувати, що згідно з положеннями Закону України «Про прокуратуру», прокуратура має повноваження не тільки процесуального характеру, а й впливу на загальну стратегію кримінальної юстиції. Стаття 6 вказує, що прокуратура здійснює нагляд за додержанням законів іншими правоохоронними органами. Водночас в адміністративному праві досі недостатньо опрацьовано механізми реального адміністративного контролю прокуратури за діяльністю правоохоронної системи в частині дотримання норм публічного права [7].

Окрему увагу слід приділити інституційним прогалинам. Як слушно підкреслює В. Терехов, «формування уявлення про теоретичні постулати адміністративно-правового забезпечення правоохоронної діяльності завжди було і залишатиметься актуальним питанням для дослідників. Саме тому, незважаючи на неодноразові звернення вчених до

цього питання, його гострота та важливість залишається на часі і потребує постійного осучаснення» [10, с.65].

Таким чином, проблема не лише в технічній фрагментації нормативної бази, але і в відсутності єдиної теоретичної платформи, на якій мали б базуватись оновлені адміністративно-правові моделі правоохоронного управління. Це ускладнює як нормотворчу діяльність, так і розроблення професійних стандартів, навчальних програм і процедур взаємодії на рівні оперативних служб.

У сучасних умовах пріоритетом розвитку правоохоронної системи стає глибока модернізація адміністративно-правових механізмів, орієнтована на адаптацію до викликів війни, трансформації публічного управління та поствоєнного відновлення. Як обґрунтовано вказується в наукових джерелах, «у зв'язку з воєнними діями на території нашої держави, введенням режиму воєнного стану, діяльність правоохоронних органів зазнала суттєвих змін, проте, закінчиться і ця війна, перестане діяти режим воєнного стану, на потребі дня будуть стояти нові виклики перед правоохоронними органами у післявоєнній розбудові нашої держави» [9, с.566].

Насамперед необхідною є уніфікація термінології та нормативних підходів у різних законах, що регулюють діяльність понад тридцяти правоохоронних органів України [11, с.478]. Відповідні зміни мають торкатися Закону України «Про Національну поліцію», Закону України «Про Службу безпеки України», а також Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», де необхідно конкретизувати організаційні процедури, механізми взаємодії, та адміністративну підзвітність. Усі ці зміни мають підпорядковуватись єдиному завданню - створенню ефективного, публічно контрольованого, функціонально інтегрованого механізму правозастосування.

Перспективною видається ідея створення міжвідомчої цифрової системи управління, яка б поєднала СБУ, поліцію, прокуратуру,

прикордонну службу, ДБР та інші органи через єдину інформаційну платформу. Такий адміністративно-правовий інструмент дозволить перейти від фрагментарного реагування до проактивної моделі превенції. Концептуально важливо не втратити галузеву специфіку адміністративного права, адже, як зазначено в літературі, «адміністративно-правовий механізм діяльності правоохоронних органів має свої особливості, що відрізняє його від суміжних правових категорій» [3, с.129].

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що адміністративно-правовий механізм функціонування правоохоронної системи є складною, внутрішньо структурованою системою правових засобів, які регулюють діяльність уповноважених суб'єктів у сфері забезпечення публічної безпеки та правопорядку. Його зміст визначається поєднанням нормативного, організаційного та процедурного компонентів, а галузева природа адміністративного права вимагає чіткого розмежування повноважень між органами, уніфікації правозастосовних стандартів і забезпечення ефективного контролю. Особливої актуальності набуває системна взаємодія поліції, СБУ, прокуратури, ДБР, ДПСУ та інших органів у межах єдиного адміністративного простору.

Сучасний етап розвитку правоохоронної системи потребує докорінного оновлення адміністративно-правових механізмів з урахуванням безпекових викликів та перспектив післявоєнної відбудови. Модернізація має охоплювати не лише нормативно-правові акти, а й управлінські моделі, цифрову взаємодію, інституційні засоби доброчесності й публічної звітності. Подальші наукові розвідки доцільно зосередити на деталізації спеціальних механізмів координації між правоохоронними органами, впровадженні публічно-адміністративного нагляду, а також створенні умов для інтеграції цифрових платформ у сферу адміністративного контролю.

Анотація

У статті здійснено комплексний правовий аналіз адміністративно-правових механізмів функціонування правоохоронної системи України в умовах глибокої безпекової кризи, спричиненої повномасштабною збройною агресією. Авторський колектив акцентує увагу на сучасних викликах, які впливають на здатність держави ефективно захищати публічний порядок, забезпечувати правопорядок і реагувати на зростання криміногенної активності.

Особливу увагу приділено дослідженню сутності адміністративно-правового механізму як системи правових, організаційних та процедурних засобів, які використовуються уповноваженими суб'єктами для виконання правоохоронної функції держави. Зазначено, що в сучасних умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови, адміністративне право повинно виконувати інтеграційну та стабілізаційну функцію, формуючи уніфіковані моделі взаємодії між ключовими правоохоронними органами - Національною поліцією, СБУ, прокуратурою, ДБР, прикордонною службою тощо.

Автори аргументують, що правоохоронна система в Україні страждає від надмірної фрагментованості нормативно-правового регулювання, дублювання функцій, відсутності стандартизованих адміністративних процедур координації та інформаційного обміну між відомствами. У роботі окреслено потребу у створенні міжвідомчої цифрової платформи управління, що дозволила б підвищити рівень прозорості, оперативності та публічної підзвітності в роботі правоохоронних інституцій.

У центрі дослідження - структура і зміст адміністративно-правового механізму як галузевого утворення правової системи, його місце у регулюванні діяльності правоохоронних органів, а також особливості правозастосування в умовах кризової ситуації. Проаналізовано функціональні особливості окремих суб'єктів правоохоронної системи, їх взаємодію в межах адміністративного простору, визначено недоліки чинного законодавства та запропоновано напрями його вдосконалення.

Встановлено, що ефективність правоохоронної діяльності значною мірою залежить від здатності держави розвивати адаптивні адміністративно-правові моделі, які враховують динаміку безпекової ситуації, зростаючу роль цифрових технологій та потребу у публічному контролі. У цьому контексті обґрунтовано необхідність переосмислення ролі адміністративного права не лише як регулятора, а й як інструмента управлінської трансформації у секторі безпеки.

Ключові слова: адміністративне право, правоохоронна система, публічна безпека, адміністративно-правовий механізм, міжвідомча координація, СБУ, прокуратура, Національна поліція, воєнний стан, цифрова трансформація, інституційна підзвітність, правопорядок, адміністративне регулювання, управлінська модернізація.

Bilenets D.A., Marhuk V.V., Kolba V.H. Administrative and Legal Mechanisms of the Functioning of the Law Enforcement System in Ukraine

Summary

The article presents a comprehensive legal analysis of the administrative and legal mechanisms governing the functioning of Ukraine's law enforcement system in the context of a profound security crisis caused by full-scale armed aggression. The authors focus on the contemporary challenges that affect the state's ability to effectively safeguard public order, maintain the rule of law, and respond to growing criminal threats.

Special attention is given to the conceptual essence of the administrative and legal mechanism as a system of legal, organizational, and procedural tools used by authorized entities to implement the state's law enforcement function. The article emphasizes that under the current conditions of martial

law and post-war reconstruction, administrative law must fulfill an integrative and stabilizing role by shaping unified models of interaction between key law enforcement agencies — the National Police, the Security Service of Ukraine (SBU), the Prosecutor's Office, the State Bureau of Investigation (SBI), the Border Guard Service, and others.

The authors argue that Ukraine's law enforcement system suffers from excessive fragmentation of regulatory frameworks, duplication of functions, and a lack of standardized administrative coordination procedures and interagency information exchange. The study outlines the urgent need to create an interagency digital governance platform that would enhance transparency, responsiveness, and public accountability in law enforcement operations.

At the core of the research lies the structure and content of the administrative and legal mechanism as a sectoral component of the legal system, its role in regulating the activities of law enforcement bodies, and the peculiarities of legal implementation under crisis conditions. The functional features of individual law enforcement actors are analyzed, their interaction within the administrative framework is explored, current legislative gaps are identified, and directions for improvement are proposed.

It is established that the effectiveness of law enforcement largely depends on the state's capacity to develop adaptive administrative and legal models that account for the dynamics of the security environment, the growing role of digital technologies, and the need for public oversight. In this context, the article substantiates the necessity of rethinking the role of administrative law not only as a regulatory framework but also as a tool of managerial transformation within the security sector.

Key words: administrative law, law enforcement system, public security, administrative and legal mechanism, interagency coordination, Security Service of Ukraine (SBU), Prosecutor's Office, National Police, martial law, digital transformation, institutional accountability, rule of law, administrative regulation, managerial modernization.

Список використаних джерел:

1. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: монографія. Х. : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2014. 544 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3ebdf1cf-1f6e-48a3-9071-5af2f7f7c66c/content?trackerId=d2d274028e1768da>
2. Братель С.Г. Адміністративно-правове регулювання правоохоронної сфери. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави, 2018, 93-94. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_11_2018/pdf/42.pdf
3. Голодник Ю. Адміністративно-правове забезпечення діяльності правоохоронних органів України. Молодий вчений. 2023, № 12 (124), 127-130. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-12-124-11>
4. Кошурніков Ю. В. Поняття адміністративно-правового механізму впровадження електронного урядування в публічне управління. Юридична наука, 2020, № 2 (3), С.40-47. URL: <https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/view/717>
5. Морквін Д. А. Адміністративно-правове забезпечення правоохоронної діяльності Національної гвардії України : дис...д-ра філософії: 081 Право / Д. А. Морквін, МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2023. 215 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/c6a21e5e-d136-4dbb-bbdf-69a9fd1ca3b5>
6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
7. Про Прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

8. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>
9. Світличний О.П., Голодник Ю.А. Шляхи удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Вип. 80 (6). С. 563–567. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/58518/1/297182-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-685872-1-10-20240121.pdf>
10. Терехов В. Поняття адміністративно-правового забезпечення правоохоронної діяльності. *Право UA*. 2020, №3, С. 65-69. URL: https://www.researchgate.net/publication/348012346_PONATTA_ADMINISTRATIVNO-PRAVOVOGO_ZABEZPECHENNA_PRAVOOHRONNOI_DIALNOSTI
11. Яра О. С. До питання визначення системи правоохоронних органів України. Аналітичне-порівняльне правознавство. ДВНЗ «УжНУ», 2024. №4. С. 477-481. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/311058/302350>